

weduwe. Zo'n handelwijze was toen overigens niet ongebruikelijk. Men kan ook niet zeggen dat Cornelia met open ogen in de val liep. Ze liet een huwelijksvereenkomst opstellen, waarin haar vermogen, maar ook haar handelingsbekwaamheid zeker zouden zijn gesteld. De wet eiste voor het laatste echter de toestemming van de echtgenoot en die kon pas gegeven worden na de huwelijksvoltrekking. Bij de eerste financiële transactie van Cornelia na de trouwpartij in 1676 bleek Bitter deze toestemming te weigeren en hij liet meteen ook weten over Cornelia's hele bezit de voogdij te zullen voeren. Dat was het begin van een vijftien jaar durend huwelijksconflict, dat door de juridisch geschoolde Bitter met alle middelen die hij maar kende werd uitgevochten. Cornelia wist ook van wanten en gaf bijvoorbeeld nooit een complete inventaris van haar bezittingen.

Bitter is een onsympatieke hoofdpersoon. Hij is soms zo slecht, dat je je kunt afvragen of hij niet beter onopgemerkt in de archieven van de VOC en de Hoge Raad van Holland en Zeeland had kunnen blijven. In ieder geval wilde hij niet alleen Cornelia's geld beheren, maar probeerde hij het ook naar Holland door te sluisen. Of dat nu was om schulden af te betalen of als appeltje voor de dorst, wordt niet helemaal duidelijk. Gelukkig is Cornelia een aantrekkelijker figuur om een boek te rechtvaardigen en maken Bitters reisjournalen veel goed. Blussé houdt ook met gedegen achtergrondinformatie, allerlei levensgeschiedenissen, verbazingwekkend gedetailleerde feiten en plaats- en tijdgebonden termen (met glossarium), de lezer bij een interessante en goed geschreven les over de toenmalige maatschappij in Batavia, Holland en Japan. Het boek is bedoeld voor een breed publiek en begint en eindigt met een introspectie van de oude Bitter in zijn tuin aan het Bemmelsdijkje in Wijk bij Duurstede, het stadje waar de schavuit nog twee maal burgemeester werd na zijn 'bittere' avonturen.

Blussé beoogt met dit boek onder andere te laten zien wat er kon gebeuren als kibbelende echtelieden zich in de Gouden Eeuw van alle ter beschikking staande juridische middelen gingen bedienen. De conclusie luidt: de vrouw had, als het er op aan kwam, geen been om op te staan, en het rechtssysteem van de zeventiende eeuw was, zoals Blussé het zelf noemt, 'curieus van aard' — en dat was het.

Martha Catania-Peters

S. van der Veen, *Johan Willem Ripperda. De man die geen koning werd van Corsica* (Groningen: REGIO PROjekt, 1997, 112 blz., f34,95, ISBN 90 5028 092 7).

Sommige populair-wetenschappelijke publicaties zijn vanwege hun bronnengebruik net even te belangrijk om onbesproken te blijven in het wetenschappelijke circuit. Dit geldt ook voor het jongste biografische overzicht van Johan Willem Ripperda (1682-1737), een markante Groninger jonker die eind 1725 aan het Spaanse hof de top wist te bereiken. Hij werd echter binnen een jaar al weer ontslagen en zat enige tijd opgesloten op beschuldiging van *crimen laesae maiestatis*. Na een spectaculaire vlucht via Portugal kwam hij in Groot-Britannië terecht, om vervolgens met een korte tussenpoos in de Republiek zijn heil in Marokko te zoeken. Daar is hij eenzaam overleden. Van der Veen laat Ripperda tweemaal sterven, eerst apocrief als pasha en vervolgens met een nieuwe visie op diens laatste levensfase. Hierin is het Corsicaanse koningschap aan Ripperda's neus voorbij gegaan. Vóór zijn Spaanse periode was de jonker generaliteitsgedeputeerde voor stad en lande en ambassadeur namens de Republiek in Madrid geweest. Kortom, een bewogen carrière en ook nog een leven met drie vrouwen en enkele godsdienstwisselingen. In Ripperda zijn vele ingrediënten voor verdichting aanwezig en daarvan is buiten — maar ook in — de historiografie dan ook dankbaar gebruikgemaakt. Ook dit

boekje nadert doelbewust de roman en lijdt wellicht hierdoor aan iets te modieus taalgebruik.

Wat heeft de onderzoeker niettemin aan deze publicatie? Ten eerste is het een verdienste van Van der Veen dat hij onbenut Spaanstalig archiefmateriaal heeft verwerkt. Ook doet hij op basis van heterogene bronnen recht aan de meeste fasen uit Ripperda's leven. Deze publicatie is in haar genre dan ook een vooruitgang ten opzichte van haar voorganger uit 1968 van G. P. J. van Alkemade, die Van der Veen overigens niet noemt. Daarmee is tegelijk een algemeen manco aangeroerd. De auteur presenteert een aantal nuttige noten, maar te vaak blijven verwijzingen achterwege, zodat de wetenschappelijke bruikbaarheid geringer is dan mogelijk was geweest. Hij suggereert hierdoor bij de leek tevens een grotere originaliteit dan hem toekomt. Zo plaatst Van der Veen Ripperda in een reeks van tijdgenoten-avonturiers zonder te verantwoorden dat W. A. Verschuer op soortgelijke wijze zijn proefschrift uit 1861 over Ripperda's Spaanse periode beëindigt. Ook brengt Van der Veen sommige biografische gegevens met een niet gestaafde stelligheid. Zo kiest hij zonder overweging in een voorlaatste noot voor 1680 als geboortjaar en schrijft hij met zekerheid over Johan Willems opleiding bij de jezuïeten te Keulen, maar waar liggen de bewijzen?

Een voorbeeld van romantisering is de verbinding tussen een afgebeelde gravure van 1727-1728 en het reisverhaal van Nehemia Vegelin van Claerbergen uit 1719. Van der Veen laat Nehemia Ripperda 'in innig gebed verzonken' aantreffen (38-39); in het journaal is Ripperda slechts geknield voor een beeld (Ryksargyf Fryslân). Verderop schrijft hij een typering van de Spaanse ambassadeur Lau les te Parijs foutief aan diens collega Beretti Landi in Den Haag toe (42). De jeugdigheid van Ripperda's tweede vrouw concludeert hij uit het amusante gegeven dat zij net bij de nonnetjes vandaan kwam. Ze was inderdaad achttien volgens een van de schaarse stukken in Ripperda's familiearchief (Rijksarchief Groningen). Op weg naar Wenen voorziet Van der Veen Ripperda reeds van een pseudoniem (46), terwijl Verschuer en A. von Arneth hem dit pas na aankomst gunnen. Zo hoopten de Habsburgse autoriteiten Ripperda's missie werkelijk geheim te houden. Het zijn uiteraard de details waarover de doorsnee lezer zich niet hoeft te bekommeren, maar het maakt de onderzoeker huiverig.

Johan Willem Ripperda is fraai geïllustreerd, maar het herhalen van de kleurenfoto's in zwart-wit vanwege de bijschriften lijkt te veel op bladvulling. Dit sluit onbedoeld goed aan bij de vele luchtkastelen van de hoofdpersoon, maar doet geen recht aan de kennis van de auteur over zijn onderwerp. Deze had een meer gedegen studie kunnen opleveren.

J. W. Koopmans

H. Nicolai, *De Kingma-kroniek of Hoe een familiegeheugen meer dan tweehonderdvijftig jaar intact bleef* (Dissertatie Groningen 1997; Groningen: Egbert Forsten, 1997, 342 blz., f50,-, ISBN 90 6980 099 3).

Dit proefschrift, geschreven in opdracht van de Kingma-stichting, valt in drie delen uiteen: ongeveer 100 pagina's anekdotes, vignetten en stukjes uit het leven van vier Kingma's, die tussen 1760 en 1930 handelaars, olieslagers en bankiers waren; ongeveer 140 pagina's methodologische beschouwingen en sociale geschiedenis van Makkum; en ongeveer 60 pagina's met een beschrijving van de lotgevallen van snuisterijen, het archief en de totstandkoming van het boek.

De auteur plaatst zich nadrukkelijk in de traditie van Ginzburg en Morelli. Hij vindt het oproepen van een beeld, de historische ontmoeting belangrijker dan het door hem nogal laatdunkend beschreven trekken van lijnen en zoeken naar oorsprongen, oorzaken en invloeden.